

जाहिरातींचे दर.

सालील पत्त्यावर चौकशी करावी.

व्यवस्थापक, अर्थ,
'दुर्गाधिवास' पुणे ४.

अर्थ

वर्गणीचे दर.

वार्षिक वर्गणी
रु. ४
(इपाल इंग्लिश माफ)
किरकोळ अंकास
एक आणा.

'अर्थ' पत्र प्रधानाः इति कौटिल्याः अर्थमूलौ चर्मकामाविति ।

—कौटिलीय अर्थशास्त्र

संपादक—प्रो. वा. गो. काळे

वर्ष ८

पुणे, बुधवार, तारीख ११ फेब्रुवारी, १९४२

अंक ६

न्यायमूर्ति रानडे यांचे

तीन अप्रसिद्ध लेख प्रसिद्ध झाले

PLEA FOR PROTECTIONIST POLICY
INDIAN SUGAR INDUSTRY

न्यायमूर्ति रानडे यांनी १८९९ साली 'टाइम्स ऑफ इंडियांत' स्वदेशी साखरेच्या धंद्यासंबंधी लिहिलेले महत्त्वाचे तीन लेख, प्रो. वा. गो. काळे यांच्या प्रस्तावनेसह प्रसिद्ध करण्यांत आले आहेत.

व्यवस्थापक, 'अर्थ', पुणे ४

या पत्त्यावर आठ आण्यांची तिकिटें पाठवून लेखांची प्रत मागवावी.

ठेवी घेणें आहेत

- फक्त रु. वीस हजारापर्यंतच ठेवी घेणें आहेत.
- ठेवी घेण्याची मुदत फक्त १ मार्च १९४२ पर्यंतच आहे.
- कारखाना रात्रंदिवस चालूं आहे.
- ठेवीची रक्कम खेळत्या भांडवलासाठी वापरली जाईल.

— जास्त खुलाशाकरितां समक्ष भेटां अगर लिहा —

दि विजय टेक्स्टाइल्स लि.

कर्वे युनिव्हर्सिटीसमोर, परंदवणे, पुणे ४.

'अर्थ' ग्रन्थमाला.

१. बँका आणि त्यांचे व्यवहार.
२. हिंदुस्थानची रिझर्व्ह बँक.
३. व्यापारी उलाढाली.
४. सहकार.

वक्तशरि आणि मनपसंत काम

करून देणारे

मोहन वॉच कंपनी

रेग्युलेशन मोफत

कॉमनवेलथ बिल्डिंगसमोर लक्ष्मी रोड, पुणे २.

महायुद्धाची जाणीव ! कपड्यांच्या खर्चात काटकसर करा. एक वेळ येऊन स्वतःची खात्री करा व पैशाचा मोबदला घ्या.

बंबाचे
माडीवर

महिंद्रकर ब्रदर्स

तयार कपड्याचे व्यापारी

बुधवार
चौक,
पुणे

श्रीराम सिल्क मिल्स लि., बंगलोर

[कंपनीने १९४० अखेर ६ टक्के डिविडंड वांटला आहे.]

युद्धसाहित्यपुरवठा-खात्याची पॅरेशूटकरिता
लागणाऱ्या

रेशमी कापडाची ऑर्डर पुरी करण्यासाठी लागणाऱ्या
भांडवलाकरिता तूर्त एकूण रु. १ लक्षाच्या रकमेपर्यंत

ठेवी घेणे आहेत

व्याजाचा दर ४॥ ते ६ टक्के. ठेव किमान

रु. ५०० ची असावी. ठेवीवरील व्याज

दर सहा महिन्यांनी दिले जाते.

श्रीराम सिल्क मिल्स लि.,
श्रीरामबाग,
बसवनगुडी, बंगलोर.

नारायण गोविंद नाईक,
(माजी अध्यक्ष, म्हेसूर चेंबर ऑफ
कॉमर्स) मॅनेजिंग डायरेक्टर

आमच्या कारखान्यांतील, माल मुंबईस बॉम्बे स्वदेशी को-ऑपरे-
टिव्ह स्टोअर्समध्ये व पुण्यास लक्ष्मी रोडवरील रे म्युसिअमच्या
व्यापार-संबंधन-गृहांत पहा.

विविध माहिती

कॉलिफॉर्नोवरची भाजी

कॉलिफॉर्नोवरची भाजी मूळ भूमध्यसमुद्राचे किनाऱ्यावरची.
सायप्रसमधून ती इंग्लंडकडे १६ व्या शतकात गेली व तेथून ती
हिंदुस्थानात आली.

सास लष्करी गाढ्या

गेल्या नऊ महिन्यांत, लष्कराच्या वहातुकीसाठी संबंध हिंदु-
स्थानांत एकूण १,९७४ सास आगगाढ्या सोडण्यांत आल्या,
म्हणजे, मासिक सरासरी २२० आगगाढ्यांची पडली.

ट्रेझरी विलांवर १५ आ. ११ पै व्याजाचा दर

रिझर्व्ह बँकेने गेल्या आठवड्यांत हिंदुस्थान सरकारची एक
कोटि रुपयांची ट्रेझरी विले विकली, त्यावर व्याजाचा सरासरी
दर द. सा. द. शे. १५ आ. ११ पै इतका पडला.

कृत्रिम रबर

पेट्रोव्हियमपासून निघणाऱ्या एका पदार्थाचे कृत्रिम रबर तयार
करण्याची सिद्धता अमेरिकेने केली आहे. स्वाभाविक रबराचा
पुरवठा अजिबात बंद झाला, तरी युद्धप्रयत्नांस अडचण पडणार
नाही, असा विश्वास तेथे व्यक्त करण्यांत आला आहे.

बँकांस सुटी

शुक्रवार, ता. १३ फेब्रुवारी रोजी महाशिवरात्रीनिमित्त बँकां
बंद राहतील.

रेल्वेच्या वाढाव्याचा विनियोग

हिंदी रेल्वे बजेट असेंब्लीस १८ फेब्रुवारी रोजी सादर कर-
ण्यांत येणार आहे. रेल्वेच्या कारभारातील वाढाव्याचा उपयोग
युद्धविषयक सर्व मागाविण्याकडे करण्यांत यावा, असे सरकार-
तकें सुचविण्यांत येईल अशी बातमी आहे.

डॉ. शिरनामे

मुंबई प्रांताचे मुख्य मार्केटिंग अधिकारी, डॉ. शिरनामे, ह्यांची
कॅंट्रोल् ऑफ प्राइसेसचे जागी नेमणूक झाली आहे. खानबहादुर
दलाल हे त्या जागी पूर्वी काम करीत होते.

फिल्मी इपाल

हिंदुस्थान ते ग्रेट ब्रिटन फिल्मी टपालाची वहातुक सुरू
झाली आहे. ह्या योजनेमुळे, नेहमीच्या ३,००० पत्रांचा मजकूर
१४ ऑस फिल्मशर मार्बू शकतो व पत्रे दोन ते तीन आठवडे
आधी पोचू शकतात.

रक्तांतरासाठी गव्हर्नर आपले रक्त देणार

इंडियन रेड क्रॉस सोसायटीच्या ब्लड बँक कमिटीस आपले
रक्त देण्याची तयारी बंगालच्या गव्हर्नराने दर्शविली आहे. युद्ध
हिंदुस्थानाचे समीप येत चालले असल्याकारणाने, रक्तांतरासाठी
रक्ताचा साठा करून ठेवण्याची आवश्यकता उत्पन्न झाली आहे.

रेडिओवरील हिंदी व इंग्रजी बातम्या

हिंदी रेडिओवर सकाळी सांगण्यांत येणाऱ्या हिंदुस्थानी व
इंग्रजी बातम्यांचे वेळांत फेब्रुवारीपासून बदल करण्यांत येणार
आहे. सध्याच्या त्यांचे वेळापेक्षा अगोदर पंधरा मिनिटे बातम्या
सांगितल्या जातील.

चीनकडे हिंदी कापड

चीनकडे हिंदी कापड पाठविण्यासंबंधी वाटाघाटी चालू आहेत.

ग्रेटब्रिटन व एथिओपिया ह्यांचेमध्यें करार

ग्रेटब्रिटन व एथिओपिया (अंबिसिनिया) ह्यांचेमध्यें करार
झाला आहे. पहिल्या वर्षी १५ लक्ष व दुसऱ्या वर्षी १० लक्ष पौंड
एवढी रकम ग्रेटब्रिटन एथिओपियाला देणार आहे एथिओपि-
याच्या बादशहाने ग्रेटब्रिटनची आर्थिक व लष्करी बाबतीत मदत
मागितली आहे.

हेवाबाद संस्थान बँक

या बँकेचे अधिकृत भांडवल १,५०,००,००० रुपयांचे असून
ते १,५०,००० भागांत विभागण्यांत आले आहे. प्रत्येक भाग
१०० रुपयांचा आहे. यापैकी ३८,२५,००० रुपये किंमतीचे
३८,२५० भाग निजाम सरकारकरिता राखून ठेवण्यांत आले
आहेत. बाकचे ३६,७५,००० रुपये किंमतीचे ३६,७५० भाग
जनतेसाठी ठेवण्यांत आले आहेत. अर्जासोबत प्रत्येक भागास २५
रुपये व अर्ज मंजूर झाल्यावर ७५ रुपये वर्गणीदारांनी यावे
लागतील. बँकेच्या सर्व भागांवर शेकडा ३ टक्केप्रमाणे फायदा
स्वरूपाचा किमान फायदा देण्याची सरकारने हमी दिली आहे.
१ सुर्दाद १३५१ फसली (५ एप्रिल इ. स. १९४२) पासून
भागांवर फायदा देण्यांत येईल. भागांची रकम संस्थानच्या
नाण्यांत घेण्यांत येईल.

म्हैसूर सरकारी रेल्वेज

म्हैसूर संस्थानाच्या सरकारी रेल्वेजला १९४०-४१ मध्ये
९२ लक्ष ४१ हजार रुपये उत्पन्न झाले. निवृत्त उत्पन्न २६ लक्ष,
५२ हजार रुपये झाले.

म्हैसूर किलोस्कर लि.

किलोस्कर बंधूंनी हरिहर (म्हैसूर संस्थान) येथे काढलेल्या
मशिन टूलसच्या कारखान्याचा उद्घाटन सभारंभ सोमवार,
ता. ९ रोजी म्हैसूरच्या दिवाणाचे हस्ते मोठ्या थाटाने पार
पडला.

सावणाची काटकसर

ग्रेट ब्रिटनमध्ये सावणाचा स्व ८०% कमी करण्याची रेश-
निंगची योजना ९ तारखेपासून अंमलांत आली.

बाघांची खानेसुमारी

हिंदुस्थानातील बाघांची खानेसुमारी करण्याचे काम हातीं
घेण्यांत आले आहे.

अनुक्रमणिका

पृष्ठ	पृष्ठ
१ विविध माहिती ... ४४	साखर—साखरच्या कार- खानदारांच्या तफारी— सिंगापूर
२ शेतकऱ्यांच्या कर्जफेडीचा कायदा ... ४५	१ हिंसेबाग महिन्यातील आर्थिक घडामोडी ... ४८
३ हिंदी कपाशीचे पीक ... ४६	७ शेतकी मदर्शन ... ४९
४ हिंदी संस्थानांतील जॉइंट स्टॉक बँक ... ४७	८ निवडक बाजारभाव ... ४९
५ स्फुट विचार ... ४७	
फ्रिमि रबर—कंस आणि	

अर्थ

बुधवार, ता. ११ फेब्रुवारी, १९४२

शेतकऱ्यांच्या कर्जफेडीचा कायदा

(रा. ब. दिवाणजी ह्यांचे नवे पुस्तक*)

मुंबई प्रांताचा, शेतकऱ्यांच्या कर्जफेडीचा कायदा (बाँबे अॅग्रिकल्चरल डेब्टर्स रिलीफ अॅक्ट, १९३९) मुंबई प्रांतातील कांहीं तालुक्यांस लागू करण्यांत आला आहे. हा कायदा दीर्घपरिणामी असून, त्याच्या अंमलबजावणीचा प्रयोग शेतकऱ्यांच्या हिताचे दृष्टीने अत्यंत महत्त्वाचा आहे. शेतकऱ्यांची आर्थिक स्थिति सुधारण्याचे प्रयत्न हिंदुस्थानांतील सर्व प्रांतांत चालू आहेत आणि हिंदुस्थान सरकारहि ग्रामसुधारणेच्या कामी लक्ष घालीत आहे. जुन्या कर्जाचा बोजा कमी करणे, नवे कर्ज होऊ न देणे, शेतीचे उत्पन्न वाढविणे, शेतीच्या मालाची संघटित विक्री करणे, सेडेगावी उद्योगधंद्यांचे पुनरुज्जीवन करणे, भांडवल पुरवठ्याची व्यवस्था करणे, इत्यादि मार्गांनी शेतकऱ्यांच्या आर्थिक दुःस्थितीचे निवारण करण्याचा प्रयत्न चालू आहे. शेतकऱ्यांच्या आर्थिक दुःस्थितीचा प्रश्न फार जुना आहे, परंतु तो सोडविण्याचा पद्धतशीर प्रयत्न आजवर इतक्या उत्साहाने करण्यांत आला नव्हता. गेल्या शतकाचे उत्तरार्धात, शेतकऱ्यांच्या कर्जबाजारीपणाचा परिणाम मोठ्या प्रमाणावर तंत्रेबरेडे व दंगे होण्यांत झाला होता. त्यांची चौकशी करण्याकरिता नेमलेल्या कमिशनने केलेल्या सूचनांचे अनुरोधाने डेकन अॅग्रिकल्चरिस्टस् रिलीफ अॅक्ट १८७९ साली करण्यांत आला, परंतु तो विशेष उपयुक्त ठरला नाही. त्यानंतर कांहीं किरकोळ प्रयत्न झाले, तथापि त्यांत व्यापकपणा, एकसूत्रीपणा व पद्धतशीरपणा नव्हता. १९३० सालानंतर आलेल्या मंदीमुळे शेतीच्या मालाचे बाजारभाव एकदम उतरले, त्याकारणाने शेतकऱ्यांचे उत्पन्न कमी होऊन त्यांची परतफेडीची पात्रता नाहीशी झाली. कित्येकांच्या जमिनी लिलासास निघाल्या. त्यांस उदरनिर्वाहाचे साधन न उरल्यामुळे सार्वजनिक शांततेस धोका उत्पन्न होण्याजोगी परिस्थिति निर्माण झाली आणि प्रांतिक सरकारांस हा प्रश्न तातडीने हाती घेणे

*"The Bombay Agricultural Debtors' Relief Act, 1939"
लेखक:—रावबहादुर प्रल्हाद सी. दिवाणजी, एम. ए., एलएल. एच, ए. सं. ४२२. किं. ७ इ.

अत्यावश्यक झाले. प्रांताच्या लोकमतानुवर्ती प्रधानमंडळांस सहाय्य जिकच हा प्रश्न जिंकण्याचा वाटला व त्यांनी तात्काळिक कर्जफेडीच्या तहकुर्बिवरोबर कर्जबाजारीपणाच्या व्यापक प्रश्नाकडे लक्ष सोपवले, त्याचा परिणाम आज स्पष्ट दिसतच आहे. मुंबई प्रांतिक सरकारच्या ह्या संबंधांतील कार्यक्रमापेकीचे शेतकऱ्यांच्या कर्जफेडीचा कायदा, ही एक महत्त्वाची बाब आहे. हा कायदा विधिमंडळांत मंजूर करून घेण्यांत काँग्रेस मंत्रिमंडळाने निष्कारण घाई केली, असे म्हटलेके कित्येक ठिकाणी ऐकू येते. "गव्हर्नर जनरलनी ह्या कायद्यास संमति घावी, अशी शिफारस मुंबईच्या गव्हर्नरनी केली व काँग्रेस मंत्रिमंडळाने त्यावेळी अधिकारत्याग केला होता, तरी गव्हर्नर जनरलनी त्या कायद्यास मंजूरी दिली, ह्याचा अर्थ प्रांतिक विधिमंडळास ह्या कायद्याचा विचार पूर्णपणे करण्यास सवड मिळालेली होती, असाच होतो" असे रा. ब. दिवाणजी ह्यांचे म्हणणे आहे. मुंबई सरकारने कर्जफेडीच्या कायद्याचे अंमलबजावणीचे कामी नंतरहि निष्कारण दिरंगाई केलेली नाही, ह्यावरूनहि त्या कायद्याचे इष्टतेबद्दल अनुकूल असाच त्याचा अभिप्राय व्यक्त होतो.

शेतकऱ्यांचे कर्जनिवारण केल्यानंतर पुनः कर्जात ते पडू नयेत, ह्याची तरतूद प्रस्तुत कायद्याने केलेली नाही. आर्थिक, सामाजिक व शैक्षणिक सुधारणांचे द्वारांच तो प्रश्न सुटण्यासारखा आहे; एकाच दुसऱ्या कायद्याचे सहाय्याने कर्जाची आपत्ती नाहीशी करता येणे शक्य नाही. अशा व्यापक सुधारणांचे प्रयत्न शक्य त्या प्रमाणांत चालू झाले आहेत, त्यांस जोराची चालना मिळणे आवश्यक आहे. तथापि, तूर्त शेतकऱ्यांच्या कर्जफेडीचा कायदा अमलांत येत आहे, त्याचे विस्तृत विवरण करणारे पुस्तक अजून तयार झाले नव्हते. रा. ब. दिवाणजी, सेवानिवृत्त स्मॉलकॉज कोर्ट जज, ह्यांचे, कर्जफेडीच्या कायद्याची कलमवार चर्चा करणारे पुस्तक नुकतेच प्रसिद्ध झाले आहे, ते अत्यंत उपयुक्त आहे. लेखकाने कायद्याच्या कलमांचा अर्थ लावतांना अर्थातच, कायद्याची पार्श्वभूमि, कायद्याच्या मसुद्यावरील चर्चा इत्यादि लक्षांत घेतलेली आहेत. तथापि, कलमांच्या अर्थाविषयी कांहीं मतभेद होणे स्वाभाविक आहे. लेखकाने आपल्या मताचे शक्य तेवढे समर्थन केले आहे. ग्रंथकत्याने पुस्तकास ६३ पृष्ठांची प्रस्तावना जोडली आहे, त्यांत कायद्याचा हेतु, कायद्याची प्रमुख कलमे, इतर प्रांतांतील तत्सम कायदे, इत्यादींची उद्बोधक चर्चा केली आहे. कायदेपंडित व जुन्या कायद्याची प्रत्यक्ष अमलबजावणी केलेला जज, ह्या पुढेरी नात्याचा अनुभव असलेल्या लेखकाने प्रस्तुत पुस्तक लिहिलेले आहे, हे त्याचे वैशिष्ट्य आहे. अशाच प्रकारचे एक पुस्तक मराठी भाषेत श्री. वि. ग. तिले ह्यांनी लिहिलेले आहे. त्याचा उल्लेख श्री. दिवाणजी ह्यांनी आपल्या प्रस्तावनेत केला आहे.

हिंदी तांदळाचे पीक

१९४१-४२ च्या सरकारी अंदाजाप्रमाणे हिंदुस्थानांतील तांदळाची लागवड ६ कोटी, ९९ लक्ष, ८२ हजार एकर जमिनीत आहे. एकूण लागवडीपैकी, २९% बंगालमध्ये, १३.१% मद्रासमध्ये, १२.८% बिहारमध्ये, १०.३% मध्यप्रांत—वऱ्हाडांत व ९.७% संयुक्त प्रांतांत आहे. हिंदी लागवडीपैकी ३.२% लागवड मुंबई प्रांतांतील आहे.

हिंदी कपाशीचे पीक

(१९४१-४२ चा सरकारी अंदाज)

हिंदुस्थानांत कपाशीसाठी २,२२,६९,००० एकर जमीन आहे. गेल्या वर्षी २,१९,८२,००० एकरांत कपाशीची लागवड करण्यांत आलेली होती. चालू वर्षाचे अपेक्षित उत्पादन ५४,९०,००० गाठी आहे, म्हणजे गेल्या वर्षाच्या मानाने ते ४% ज्यास्त आहे.

प्रांतवार लागवड व उत्पादन

प्रांत अथवा संस्थान	क्षेत्रफळ हजार एकर	उत्पादन गाठी	दर एकरी उत्पादन (पोंड)
मुंबई	५,५१८	१,०७४	४७
मध्यप्रांत व बन्दाड	३,६१०	७६६	८५
पंजाब	३,५१२	१,५७३	१७९
मद्रास	२,०३६	४४१	८७
सिंध	१,००३	३७०	१४८
सं. प्रांत	४३४	१६	१८
बंगाल	१०७	३०	११२
आसाम	३८	१३	१३७
बिहार	४१	८	७८
अजमीर मारवाड	२८	१०	१४३
सरहद्द प्रांत	१५	३	८०
ओरिसा	८	१	५०
दिल्ली	१	१	५४
हैद्राबाद	२,९१२	५०९	७०
मध्यहिंदुस्थान	१,०९०	२०१	७४
बडोदे	८०४	१६२	८१
ग्वाल्हेर	५३०	१०७	८१
राजपुताना	४२१	१०१	९६
म्हैसूर	८१	१५	७४
एकूण (१९४१-४२)	२२,२६९	५,४९०	९९
एकूण (१९४०-४१)	२१,९८२	५,२६५	९६
एकूण (१९३९-४०)	२०,४७३	४,३७८	८६

हिंदी निरण्यांतील उठाव (गाठी)

प्रांत अथवा संस्थान	१९४१-४२	१९४०-४१	१९३९-४०
मुंबई	२९५,५८२	२२९,७७२	२०५,८८८
मद्रास	९२,४१८	८८,९०३	८०,९६३
सं. प्रांत	६७,६४४	६१,९२०	४९,०१२
मध्यप्रांत	३०,२८६	२२,७१४	२६,९५०
बंगाल	१९,६५३	१८,९६८	१४,६०७
पंजाब व दिल्ली	२७,२७५	२९,९९३	२४,२४५
इतर, मि. हिंदुस्थान	७,४६४	७,८०४	७,९६३
हैद्राबाद	१२,४१२	११,०६३	१२,२७७
म्हैसूर	११,६५५	११,६९५	१०,०४२
बडोदे	१४,८५६	१२,५९९	१३,७५६
ग्वाल्हेर	१६,२४८	१४,५४९	१५,३५९
इंदूर	२६,८५९	२१,९४२	१९,६४६
इतर देशी संस्थाने	२८,७२८	२१,४७४	२२,६१६
एकूण	६५१,०३६	५५०,९१४	५०३,३२४

हिंदी कपाशीची निर्गत

१ सप्टेंबर ते ३१ ऑगस्ट	हजार गाठी (प्रत्येकी ४०० पोंड)
१९३६-३७	४,२१५
१९३७-३८	२,०५३
१९३८-३९	३,२७४
१९३९-४०	२,३४०
१९४०-४१	२,०१३

हिंदी संस्थानांतील जॉइंट स्टॉक बँका

हिंदुस्थानांत एकूण २१५ संस्थाने व ३२७ जहागिरी आहेत व त्यांनी हिंदुस्थानाचा एक तृतीयांश भाग व्यापला आहे. ह्या संस्थानांपैकी काहीं अगदीच लहान, तर काहीं थोडी इटली अथवा ब्रेटब्रिटनएवढी मोठी आहेत. सर्व संस्थानांत मिळून ८०० गावे व १,८७,००० खेडी आहेत. त्यांपैकी फक्त १२८ गावांत बँका आहेत व त्यांची संख्या २४१ आहे. म्हणजे, प्रत्येक ३,३७,००० लोकसंख्येस एक बँक असे प्रमाण पडते. ब्रिटिश हिंदुस्थानांत ते १,४८,००० लोकवस्तीस एक बँक, असे आहे. हैदराबाद, म्हैसूर, त्रावणकोर, कोचीन व बडोदे ह्या प्रगतिपर संस्थानांत मिळून १९५ बँका आहेत. म्हणजे बाकीच्या सर्व संस्थानांत मिळून फक्त ४६ बँका आहेत. त्रावणकोरमध्ये सर्वांत ज्यास्त बँका आहेत, त्याचे साहोखाल कोचीन व म्हैसूर ही येतात. कोचीनमध्ये प्रत्येक २४,००० लोकसंख्येस एक बँक, असे प्रमाण पडते. बडोद्यांत एकच बँक आहे, मात्र तिच्या शाखांचे जाळे त्या संस्थानाच्या १७ प्रमुख ठिकाणी पसरलेले आहे.

बँकांची संख्या

संस्थान	बँका	संस्थान	बँका
त्रावणकोर	६४	पडुकोटा	४
कोचीन	५०	ग्वाल्हेर	३
म्हैसूर	४५	राजकोट	३
बडोदे	१८	पतियाळा	२
हैद्राबाद	१८	जयपूर	२
काश्मीर	८	सांगली	२
इंदूर	४	मिरज	२
भोपाळ	४	इतर	१२
		एकूण	२४१

भावनगर, नवानगर, पोरबंदर, अलवार, महेरकोटा, औंध, मणिपूर, जोधपूर, कपूरथळा, मयूरभंज, नाभा व प्रतापगड ह्या संस्थानांत प्रत्येकी एक बँक आहे. एकूण २४१ बँकांपैकी १२२ शेड्यूल्ड बँकांच्या शाखा आहेत. एकट्या इंपीरिअल बँकेच्या, संस्थानी हद्दीत ३३ शाखा आहेत. एक्सचेंज बँकांपैकी लॉन्डन बँकेच्या गुलमार्ग व श्रीनगर येथे शाखा आहेत. काश्मीरला येणाऱ्या युरोपियन प्रवाशांची सोय मुख्यतः त्या पहातात. सेट्रल बँकेच्या १६ शाखा संस्थानांत आहे, त्यांपैकी ११ शाखा हैद्राबाद संस्थानांत आहेत. त्रावणकोर, कोचीन व म्हैसूर येथे बिगर-शेड्यूल्ड बँकांची गर्दी विशेष आढळते. हिंदी संस्थानांत काम करणाऱ्या ११९ बिगर-शेड्यूल्ड बँकांपैकी १०३ बँका ह्या तीन संस्थानांत आहेत.

स्फुट-विचार

कृत्रिम रबर

मलायासारख्या देशांतून झाडांच्या चिकापासून उत्पन्न होणाऱ्या रबराच्या पुरवठ्याचा तुटवडा पडल्यास कृत्रिम रीतीने तो पदार्थ तयार करण्याची व्यवस्था अमेरिकेत मोठ्या प्रमाणांत झाली आहे. युद्धामध्ये अनेक कामांसाठी, विशेषतः मोटारीच्या चाकांकरिता रबर अत्यावश्यक आहे आणि इतर लढाऊ सामानांप्रमाणे त्याचा भरपूर पुरवठा होणे अगत्याचें आहे. नैसर्गिक रीतीने झाडांच्या चिकापासून मिळणारे कच्चे रबर हवें तितकें उपलब्ध न झाल्यास आधुनिक शास्त्रांच्या सहाय्याने तें कारखान्यांत बनवण्याची तयारी झाली आहे. हल्ली कोळशापासून तेल तयार करण्याची युक्ती ज्याप्रमाणे निघाली आहे त्याचप्रमाणे तेलापासून रबर करण्याची योजना यशस्वी झाली आहे. ह्या कृत्रिम रबरांत नैसर्गिक रबराचे सर्व गुणधर्म आहेत; आणि त्याचा उपयोग झाडापासून निघणाऱ्या रबराप्रमाणे सर्व बाबतींत होतो असें आढळून आले आहे. युद्धसामुग्रीप्रतियर्थ जेवढें लागेल तेवढें रबर कृत्रिम रीतीने बनवण्याचें सामर्थ्य असलेले कारखाने अमेरिकेत चालू झाले आहेत. रबराच्या सुरवठ्याची इंग्लंडमध्ये सरकारने केलेल्या व्यवस्थेची हाउस ऑफ कॉमन्समध्ये नुकतीच चर्चा झाली. रॉकेल तेलापासून कृत्रिम रबर बनवले जात असल्याने तेलाच्या पुरवठ्यासोजारीच ह्या रबराचे कारखाने असणे युक्त आहे; म्हणून ब्रिटिश सरकारने अमेरिकेशी ह्या बाबतींत व्यवस्था करून इंग्लंडमध्ये निराळे कारखाने काढलेले नाहीत असें टीकाकारांस सांगण्यांत आले. जुन्या रबरी सामानाचा उपयोग नवीन रबराची चार्जे वगैरे बनवण्याकडे सरकारने करावा अशी सूचना त्यांनी केली होती. परंतु नवें कच्चे रबर मिश्रित करूनच हा धंदा चालवता येत असल्याने इंग्लंडमध्ये तो मर्यादित प्रमाणांतच होणे शक्य आहे असाहि खुलासा करण्यांत आला. रद्दी झालेला रबराचा माल अमेरिकेस पाठवून तिकडून कच्चे रबर आणणे आणि त्याचाच ब्रिटिश कारखान्यांत उपयोग करणे श्रेयस्कर आहे असें सरकारच्या वतीने मि. हॅरोल्ड मॅकमिलन ह्यांनी कॉमन्स सभेत सांगितले आणि रबर कंपन्यांच्या स्वार्थाचा ह्या व्यवस्थेशी संबंध नाही अशी टीकाकारांची खातरजमा केली.

ऊस आणि साखर

संयुक्त प्रांत व बिहार येथील साखरेच्या कारखानदारांस लागणारा ऊस शेतकऱ्यांकडून विकत घ्यावा लागत असल्याकारणाने उसाच्या किंमती ठरवण्यांत नेहमी वाधा उपस्थित होतो. शेतकऱ्यांस आपल्या मालाची योग्य किंमत मिळावी आणि ती कारखानदारांस तोट्याची होऊ नये ह्या बेताने उसाचे भाव सरकारकडून ठरवले जातात. पण त्या किंमतीचा हिशेब कसा व्हावा ह्याविषयी मतभेद उत्पन्न होतात आणि कारखानदार व शेतकरी ह्यांच्या मागण्यांचा मेळ घालणे अवघड होतें. संयुक्त प्रांतांत उसाची किंमत दर मणी यांच आणे ठेवण्यांत आली आहे; आणि साखरेची किंमत दर मणी नऊ रुपये बारा आणे धरून तिच्या प्रमाणांत तो दर सरकारने निश्चित केला आहे. साखरेचे भाव हंगामांत बदलतिल तर त्या मानाने जादा किंमत शेतकऱ्यांस शेवटी मिळावी अशी योजना

आखण्यांत आली आहे. दर मणी नऊ रुपये बारा आणे ही साखरेची हिशेबासाठी धरलेली किंमत फार कमी आहे आणि साखरेचे भाव बारा रुपये मणाच्या वरहि जातील असें ऊस पिकविणाऱ्या शेतकऱ्यांचें म्हणणें आहे. साखरेची किंमत किंमत दरमणी सव्वा आकरा रुपये धरण्यांत यावी आणि तिच्या मानाने उसाची किंमत दरमणी सहा आणे नऊ पै ह्या भावाने देण्यांत यावी अशी त्यांची मागणी आहे. हिशेबासाठी धरलेली आणि हंगामांत प्रत्यक्ष व्यवहारांत येणारी सरासरीची साखरेची किंमत ह्या दोहोंतील फरक एक रुपयापेक्षा अधिक असूं नये; असें झाल्याने हंगामाचे अखेर मिळणाऱ्या जादा रकमेचा मोठा भाग शेतकऱ्यांच्या पदरांत उसाच्या विक्रीच्या वेळी पडून त्यांस त्यासाठी निष्कारण वाट पहावी लागणार नाही असा त्यांचा मुद्दा आहे. शेतकऱ्यांच्या म्हणण्यांत पुष्कळ संयुक्तिकपणा आहे आणि साखरेच्या किंमती त्यांच्या अंदाजाप्रमाणे रहाण्याचा संभव असल्यास सरकारने त्यांच्या बाजूचा सहानुभूतिपूर्वक विचार करणे आवश्यक आहे. साखरेच्या किंमतीवर उसास यावयाच्या किंमती अवलंबून ठेवण्याचें तत्त्व योग्य असून तें एकदा मान्य झाल्यावर कारखानदारांसहि शेतकऱ्यांच्या मागणीचा अखेर करतां यावयाचा नाही. कारखानदारांस योग्य नफा आणि शेतकऱ्यांस उसाची योग्य किंमत ह्यांचा मेळ घालणे अवघड असलें तरी तो शक्य तितक्या कसोशीने वातला जाऊन प्रस्तुत बाधा मिटवणे हेंच सर्वांस श्रेयस्कर आहे.

साखरेच्या कारखानदारांच्या तक्रारी

संयुक्तप्रांत व बिहार ह्या प्रांतांतील ऊस पिकविणाऱ्या शेतकऱ्यांची गाऱ्याणी व सूचना ह्यांची माहिती वर दिली आहे. ह्या प्रांतांतील सरकारांच्या धोरणासंबंधाने साखर-कारखानदारांच्याहि तक्रारी आहेत. त्यांचें म्हणणें असें आहे की १९४०-४१ च्या हंगामांत उसाचें चांगलें पीक आलें होतें त्यावेळीं सरकारांनी कारखान्यांस भरपूर ऊस गाळू दिला नाही. साखरेचें उत्पादन प्रमाणाबाहेर जाऊन तिचे बाजारभाव पडूं नयेत ह्या उद्देशाने त्यांनी हें केलें असेल. तथापि, जादा माल तयार होईल तो मामुली मालाचा उठाव होईपर्यंत आपण विक्रीकरिता बाहेर काढणार नाही असें सरकारांस कारखानदारांनी आश्वासन दिलें होतें असें ते म्हणतात. ह्या धोरणामुळे बराचसा ऊस गाळला गेला नाही आणि त्याचा नाश झाला. यंदाच्या हंगामांत मागील अनुभवामुळे शेतकऱ्यांनी कमी ऊस केला आणि पाऊसहि वेळेस पडला नाही ह्यामुळे पिकासाठी क्षेत्र घटलें आहे. असें असूनहि सरकारांनी कारखाने बंद कर चालू होऊं दिले नाहीत आणि साखरेच्या उत्पादनास मर्यादा घातली. ह्याचा परिणाम असा झाला आहे की उसाचा तुटवडा चोहोंकडे भासत आहे आणि सरकारांनी ठरवून दिलेले मर्यादित उत्पादन साखर-कारखान्यांत होईल की नाही ह्याची शंका उत्पन्न झाली आहे. गेल्या वर्षी शिलकी साखर पडून होती तेव्हां तिची निर्गत हलक्या किंमतीनेहि होऊं शकली नाही. चालू वर्षी उत्पादनाचा सर्व व योग्य नफा ह्यांवर आधारलेल्या किंमतीने निर्गतीसाठी साखर वेण्याचा सरकारचा विचार आहे असें समजतें. पण यंदा साखरेचें उत्पादन कमी होणार असल्याने ह्या निर्गतीचा विशेष उपयोग कारखानदारांस होण्यासारखा आहे असें दिसत नाही. तेव्हां हिंदी साखरेचें उत्पा-

दन किती होईल आणि तिच्या किंमती काय रहातील ह्याचा विशेष झाला पाहिजे. पुरवठा बेताचा असून मालाची निर्गत होईल तर साखरेच्या किंमती घटतील आणि, जनतेस महागाईचा बोजा सहन करावा लागेल. युद्धपारिस्थितीत बाहेरची साखर हिंदुस्थानांत तर येणार नाहीच, पण हिंदी साखरेस बाहेरची मागणी येऊन तिची निर्गत व्हावी लागेल. ह्या दृष्टीने देशी साखरेचा पुरवठा व त्याच्या किंमती ह्यांच्या विषयीच्या प्रश्नाचा विचार होणे इष्ट आहे. स्वदेशी साखरेपैकी दोनवृत्ती-यांशातका माल संयुक्तप्रांत व बिहार ह्यांमध्ये तयार होतो आणि तेथील उसाच्या व साखरेच्या धंद्यांची घटना विशिष्ट प्रकारची आहे. ह्या कारणांनी त्या प्रांतातील सरकारांस ह्या धंद्याचे नियमन करावे लागत आहे. तथापि, इतर प्रांत व संस्थाने ह्यांमध्ये साखरेचा धंदा स्थापन झाला आहे आणि त्याचा विस्तार होत आहे ही गोष्टहि हिशेबात बेतली जाणे आवश्यक आहे.

सिंगापूर

पश्चिम आणि दक्षिण पॅसिफिक महासागराच्या नकाशाकडे नजर फेकली असता मान्याचे ठिकाण ह्या नात्याने सिंगापूर बेटाचे महत्त्व काय आहे ह्याची तात्काळ कल्पना येईल. बंगालचा उपसागर, हिंदुस्थानचा पूर्वकिनारा व ब्रह्मदेश ह्यांच्याशी समुद्राने दळणवळण होण्याच्या मार्गावर अत्यंत नाजूक ठिकाणी सिंगापूर वसलेले आहे. त्याचे हे महत्त्व ओळखून ब्रिटिशांनी आपल्या पूर्वेकडील आरमाराचे सिंगापूर हे मुख्य केंद्र केले आणि त्याची तटबंदी भरभक्कम होईल अशी व्यवस्था केली. सिंगापूरचे लष्करी महत्त्व काय आहे ह्याची पूर्ण जाणीव जपानला अर्थातच होती आणि आहे. युद्धांत जपानने उढी टाकली तेव्हा सिंगापूरच्या रक्षणाकडे ब्रिटिशांनी विशेष लक्ष दिले. परंतु जपानने एकाच वेळी चोहोबाजूंनी अमेरिकेचे, ब्रिटिशांचे व डच ईस्ट इंडीज-मधले प्रदेश ह्यांचेवर हल्ले चढवण्याचा क्रम चालू केला आणि मलाया हल्लेहल्ले ब्यापून रंगूनच्या दिशेने आपला मोर्चा वळवला, तेव्हा सिंगापूरच्या रक्षणाचा प्रश्न बिकट झाला. त्या बेटाच्या भोवतालचा समुद्र आणि विमानगृहे जपानने आपल्या वर्चस्वासाठी आणली आणि त्यास घेरण्याचा घाट घातला. सिंगापूरला चोहोबाजूंनी वेढा घालून त्याची उपासमार करणे किंवा त्याच्यावर सरळ हल्ले चढवून ते बेट काबीज करण्याचा प्रयत्न करणे हे दोन मार्ग जपानी सेनांनीच्या पुढे आहेत. त्यापैकी कोणता स्वीकारला जातो हे समजणे कठीण असल्यामुळे सिंगापूरच्या संरक्षकांनी त्या दोहोसहि तोंड देण्याची तयारी ठेवली आहे. सिंगापूरच्या लष्करी व बिनलष्करी लोकांचा करारीपणा कौतुकास्पद आहे. त्यांस लढाऊ मदत पाठवण्याची शिकस्त केली जात आहे आणि त्यांस उत्तेजनपर संदेश पाठवण्यांत येत आहेत. विमानां दलाची कुमक सिंगापूरला जसजशी अधिकाधिक जाऊन पोहोचिल तसतसे त्या बेटाच्या संरक्षकांचे बळ वाढत जाईल हे उघड आहे. काही झाले तरी सिंगापूर सोडावयाचे नाही हा ब्रिटिश सेनांनीचा निश्चय प्रसिद्ध झाला असून त्यांत यश येण्यासाठी शक्य त्या सर्व उपायांची योजना केली जात आहे.

वा आठवडा

संगम

दोन प्रणयी जीव-

गैरसमजुतीमुळे दूर झाले तरी पुन्हा एकत्र कसे आले त्याची नाविन्यपूर्ण कथा

निर्माते :

विनायक

उत्कृष्ट मूमिका : गोड संगीत

नवयुगचे प्रभावी चित्र

मिनवर्हा-पुणे

रोज : ६॥ व १०

शनि. रवि. सोम. जादा खेळ ३॥ वा.

नोटीस

दि बँक ऑफ महाराष्ट्र, लिमिटेड

नोटीस देण्यांत येते की, बँकेच्या भागीदारांची सातवी साधारण सभा रविवार ता. २२ फेब्रुवारी १९४२ रोजी सायंकाळी ४ वाजता (स्ट. टा.) बँकेचे रजिस्टर्ड ऑफिस, काकाकुवा मॅन्शन, लक्ष्मी रोड, पुणे शहर, या ठिकाणी सालील कामासाठी भरेल.

(१) बँकेचा ता. ३१ डिसेंबर १९४१ अखेरचा ताळेबंद, नफातोटापत्रक, आणि डायरेक्टर बोर्डाचा व ऑडिटर्सचा रिपोर्ट यांचा विचार करणे.

(२) * डिव्हिडंड मंजूर करणे.

(३) निवृत्त होणाऱ्या (फेरनिवडणुकीस पात्र असलेल्या) तीन डायरेक्टरांचे जागी डायरेक्टरांची निवडणूक करणे.

(४) ऑडिटर्स नेमणे व त्यांचा मुशाहिरा ठरविणे.

(५) अध्यक्षीचे परवानगीने पुढे येणारी इतर कामे.

पुणे शहर
ता. २८-१-१९४२

बोर्डाच्या हुकुमावरून
एम. व्ही. गोखले,
मॅनेजर.

वि. सू.—बँकेची शेअर-ट्रॅन्स्फर बुके ता. २०-२-४२ ते २७-२-४२ (दोन्ही दिवस धरून) बंद राहतील.

* डिव्हिडंड मंजूर झाल्यानंतर ते शुक्रवार ता. १३ मार्च १९४२ पासून दिले जाईल. डिव्हिडंड वॉरंटस भागीदारांच्या नोंदलेल्या पत्त्यावर टपालाने पाठविली जातील. पत्ता बदलला असल्यास बँकेकडे सत्वर कळवावे. :

डिसेंबर महिन्यांतील आर्थिक उलाढाली

(१)

जिनसांचा साठा कमी झाला असता नवीन पुरवठा न होतो मागणी मात्र कायम रहाणे व तातडीची होणे ह्या प्रकारच्या अडचणी व्यापाऱ्यांसहि भासतात, त्या बाजारभावांचे नियंत्रण करणाऱ्या अधिकाऱ्यांनी हिशेबात घेतल्या पाहिजेत. निरनिराळ्या जिनसांच्या खरेदीविक्रीचा धंदा करणारांची व्यापारी मंडळे आहेत, त्यांनी व इतर व्यापाऱ्यांनी आपल्या व्यवहारांतल्या अडचणी अधिकाऱ्यांपुढे मांडल्या असता त्यांचे निराकरण होण्याचा प्रयत्न अवश्य केला जाईल असे आश्वासन त्यांस सरकारच्या वतीने देण्यांत आले आहे. रेल्वेच्या वाघिणीवर सध्या बहातुकीचा विलक्षण ताण पडत आहे आणि त्यामधून मुंबईसारख्या शहरांत दुरून माल येण्याची व्यवस्था झाल्यावाचून महागाईचा प्रश्न सुटायचा नाही. शास्त्र रेल्वेज, बाजारभावांचे नियंत्रण करणारे अधिकारी व मालाची घाऊक व किरकोळ खरेदी-विक्री करणारे व्यापारी आणि दुकानदार ह्यांचे पूर्ण सहकार्य होणे अगत्याचे आहे. ह्या तीन पक्षांनी बाजारभाव शक्य तितके स्थिर व बेताचे ठेवण्याचे महत्त्व घ्यानांत वागवल्यास ह्या प्रकारचे सहकार्य होण्यास अडचण पडू नये. ब्रह्मदेशांतला तांदूळ इकडील बाजारांत विशिष्ट प्रमाणांत येऊन विकल्यावाचून त्याच्या किंमतीत समतोलपणा उत्पन्न व्हावयाचा नाही हे लक्षांत घेऊन रंगूनच्या तांदूळाचा पुरवठा वाढवण्याची तजवीज केली जात आहे. ब्रह्मदेशचा हिंदुस्थानाशी तांदूळाचा व्यापार चालतो. त्याच्या व्यवस्थेबाबत ब्रह्मी सरकारने एक नवीन योजना अमलांत आणण्याचे ठरवले होते. ती व्यवस्था आपणांस जाचक होणार असल्याविषयी हिंदी व्यापाऱ्यांनी तक्रार केली होती. हिंदुस्थान सरकारने तो प्रश्न हाती घेऊन त्यासंबंधांत ब्रह्मदेशाच्या सरकाराशी बोलणी चालवली होती. त्याचा परिणाम ब्रह्मी तांदूळाच्या व्यापार-व्यवस्थेत इष्ट सुधारणा घडून येण्यांत झाला असल्याची बातमी नुकतीच प्रसिद्ध झाली, ती अत्यंत समाधानकारक आहे.

चालू युद्धाने संबंध जगास आता व्यापून टाकले आहे आणि पूर्व एशिया खंड त्यापासून अल्लित होतं तेहि आता विस्तृत रणक्षेत्र बनलं आहे. लडाऊ सामुग्रीची बनावट व पुरवठा, ही मामुली बहातुक व विनिमय ह्यांस जरूरीप्रमाणे मुरड घालूनच निश्चित केली जाऊन बदलत्या युद्ध-धोरणाप्रमाणे, उद्योगधंदे व व्यापार ह्यांची घडी प्राप्त परिस्थितीत सरकारास बसवावी लागते. युद्ध काळांत जनतेच्या रोजच्या जीवनास आवश्यक असलेल्या जिनसांस असलेली मागणी व त्यांचा पुरवठा ह्यांचा मेळ घातला जाऊन त्यांच्या किंमती अमर्यादपणाने चढणार नाहीत ह्याविषयी स्वबंदारी घ्यावी लागते. ती न घेतली गेल्यास बाजारभावाच्या वाढीस अंत न राहून समाजांत आर्थिक गोंधळ माजण्याची भीति असते. पदार्थांचे भाव चढले म्हणजे लोकांची रहाणी महागाईची होते आणि रहाणी महागली म्हणजे मजुरीचे दर व प्राप्ति ह्यांत वाढ व्हावी अशी सार्वत्रिक मागणी उत्पन्न होते. ही मागणी पुरी व्हावयाची म्हणजे उत्पादनाचा खर्च वाढणे अपरिहार्य आहे आणि उत्पादनाच्या खर्चात वाढ झाली असता पदार्थांच्या किंमती चढणे क्रमप्राप्तच होतं. महागाई आणि मजुरीत व प्राप्तित वाढ ह्यांचा याप्रमाणे शिवाशिबीचा खेळ चालतो, तो आर्थिक व्यवहाराच्या व जीवनाच्या चालू घडीस विघातक होतो. विशिष्ट

पदार्थांच्या किंमती, त्यांच्या विषयीच्या मागणी-पुरवठ्याचा मेळ घालून कांहीं मर्यादित निश्चित करता येतात. पण चलनाच्या म्हणजे पदार्थ विकत घेण्याचा जनतेच्या शक्तीचा विस्तार युद्ध-परिस्थितीत होतो तेव्हा मालांच्या मर्यादित पुरवठ्यामुळे किंमती एकंदरीने चढण्याची प्रवृत्ती निर्माण होते. जिनसांचा पुरवठा मर्यादित पण चलन म्हणजे क्रयशक्ति वाढलेली, अशा स्थितीत बाजारभाव चढणीस लागणे सहाजिक आहे. एवढ्यासाठी व्हाइसरॉय साहेबांनी कलकत्ता येथे असोसिएटेड चेंबर्स ऑफ कॉमर्सच्या वार्षिक सभेत केलेल्या आपल्या भाषणांत भयसूचना दिली तिच्याकडे लक्ष वेधणे आवश्यक आहे. हातांत येणाऱ्या संबंध क्रयशक्तीचा उपयोग करून मालाच्या मर्यादित पुरवठ्यावर ताण पाडू नये आणि त्या शक्तीपैकी कांहीं राखून ठेवून लोकांनी ती सरकारी रोख्यांत किंवा पोस्ट ऑफिसमधील ठेवीत गुंतवावी अशी लॉर्ड लिनलिथगो त्यांनी सूचना केली. तिच्याप्रमाणे वागून बाजारभावांतील वाढ थांबवण्यास मदत करणे सर्वांच्याच हिताचे आहे. स्वतःचा चालू खर्च मर्यादित करण्याची ज्यांस सवड आहे, त्यांनी काटकसर केल्यास महागाईचे एक प्रमुख कारण मुळांतच नाहीसे करण्याचे श्रेय त्यांस मिळणार आहे.

श्रीखंडोबाचे यात्रेनिमित्त शेतकी प्रदर्शन

चंदनपुरी (ता. मालेगांव, जि. नाशिक) येथे २-१-४२ ते ५-१-४२ अखेर शेतकी प्रदर्शन भरविण्यांत आले होते, त्यांत मालेगांव ता. को. सु. यूनियन लि. मार्फत एक सहकारी विभाग ठेवण्यांत आला होता.

प्रदर्शनामध्ये निरनिराळ्या खात्यांमार्फत विभाग मांडण्यांत आले होते. सहकारी विभागामध्ये शेतकऱ्यांची कर्जबाजारीपणाची कारणे दाखवून त्यांना सहकारी सोसायटीमार्फत कर्ज-मुक्त कसे होता येईल आणि त्यांच्या निरनिराळ्या गरजा भागून ते कसे सुखी होतील हे सचित्र तक्ते, नकाशे, इत्यादिकांचे द्वारे शेतकऱ्यांना सहज समजेल अशा सोप्या भाषेमध्ये त्याची रचना करण्यांत आली होती. त्याचप्रमाणे नवीनच स्थापन झालेल्या मुंबई मार्केटिंग को-ऑपरेटिव्ह सोसायटीच्या माहितीचा सचित्र तक्ता, तिचे उद्देश व त्यापासून शेतकऱ्यांचे होणारे फायदे दाखविण्यांत येऊन त्या सोसायटीबाबत प्रचार करण्यांत आला. औद्योगिक सहकारी मंडळ येवला व मालेगांव यांनी हातमागावरील निवडक व उत्तम उत्तम नमुने प्रदर्शनांत मांडून सहकारी विभागास अधिक शोभा आणली होती.

सहकारी विभागांत औद्योगिक सहकारी मंडळ येवला व मालेगांव यांना असि. कलेक्टर, मालेगांव भाग यांनी चांदीची पदके व सहकारी विभागांत भाग घेतलेल्या इतर निरनिराळ्या लोकांना सर्टिफिकेटे दिली. ही मिळालेली सर्टिफिकेटे डेप्युटी रजिस्ट्रार को-ऑपरेटिव्ह सोसायटीज पुणे यांचे हस्ते वाटण्यांत आली.

प्रेसिडेंट क्लबचे ह्यांचे टपाल

प्रेसिडेंट क्लबचे ह्यांस दररोज २३ ते ४ हजार पत्रे येतात.

उत्तर धुवावरील 'दिवस'

उत्तर धुवावर आपण राहिलो, तर २१ मार्चला सूर्य उगवेळ तो २३ सप्टेंबर रोजी मावळलेला दिसेल.

महायुद्ध दारुशी आले
परदेशी औषधें
दुर्मिळ व महामु शाली

पण
भिण्याचें कारण नाही !!!

— कारण —

आयुर्वेद रसशाळा पुणे लि०

या देशी औषधाच्या प्रसिद्ध कारखान्याने
तयार केलेली

- रक्तवर्धक, ● उपनाह,
- बालज्विन, ● कॅल्सीप्राल

इत्यादि पेटेंट, स्टॅण्डर्ड व लोकप्रिय औषधें सात्री पटल्यामुळे

★ डॉक्टर्सहि वापरुं लागले आहेत. ★
दरसाल बिनचूक नफा वाटणाऱ्या ह्या कंपनीचे
शेअर्स व औषधें मागवा.

आयुर्वेद रसशाळा पुणे लि०

मुख्य दुकान गणपति चौक, लक्ष्मीरोड, पुणे २.

सर्व तऱ्हेची कापड छपाई व रंगाई (Calico Printing and
Dyeing) करणारा कारखाना.

‘पायोनियर डाइंग हाऊस’

कोचाचें कापड (Casement cloth), दाराचे पडदे, टेबल कपूर
इ. टिकाऊ रंगाचे, स्वदेशी तयार मिळतात. कारखाना—

भिकारदास मारुती रोड, दातेवाडी, पुणे.

महाराष्ट्रांत लेखी गॅरंटीसह टिकाऊ व मनपसंत

साईन-बोर्ड्स, खरी शिक्रे,

आकर्षक

सिनेमा स्लाइड्स व पिकचर पेंटिंग

सतत २० वर्षे विश्वसनीय व वेळेवर मिळण्याचें
एकच ठिकाण

पेन्टर ए. जी. वेडेकर

(मराठी वळणाचे स्पेशॅलिस्ट)

बुधवार चौक, पुणे २ (सिटी)

बाहेरगावची कामें व्यवस्थित व वेळेवर पाठवूं.

कॉमनवेलथचा वैभवशाली विस्तार

हेड ऑफिस बिलिंग

चेअरमन

- सा. व. एम्. एन्. मेथा,
- C. I. E., M. B. E.

अंशुअरन्स

कंपनी लि.

अॅक्टिंग ऑफिस सुपरिन्टेंडेंट * एम्. एन्. भागवत, B. A.

‘कॉमनवेलथ’ ची पॅलिसी घेऊन जीवन निश्चित व सुखी करा.

हे पत्र पुणे, पेट भावुडां व. नं. ११५११ आर्यभूषण छापखान्यात रा. विठ्ठल इरि बर्वे, यांनी छापिलें व
ए. श्रीपाद रामन काळे, बी. ए., यांनी ‘दुर्गाभिवास,’ भावुडां, व. नं. १२४१११, पुणे शहर, येथे प्रसिद्ध केले.